

USKRSNUĆE POD VIDOM TRI RAZLIČITA KRISTOLOŠKA MODELA

Uvod¹

Ratko Podvorac

Često nam se događa da pojedine stvarnosti u životu prihvaćamo s određenom dozom samorazumljivosti, pri čemu nam dimenzija poznatoga stvara privid razumijevanja. Zbog užurbana ritma svakodnevnoga života i zahtjeva koje pred nas stavlja naše vrijeme obilnih i brzih, ali površnih informacija, zadovoljni smo s osnovnim spoznajama koje nam se nalaze na dohvat ruke. Sustavi školovanja potiču sintagmu „više je bolje“, zanemarujući zahtjev duha koji traži i vrijeme i postupnost, ali i svijest o dimenziji darovanosti kada se nalazimo pred pitanjima pokušaja razumijevanja Kristova otajstva.

Grgur Nazijanski u *Prvom teološkom govoru* upućuje eunomijevcima sljedeće riječi: „Nije za svakoga (raspravljanje o Bogu) nego za one koji su kroz razmatranje dotično istraživali i prošli, ali su prije toga – a to je najvažnije, očistili ili čiste i dušu i tijelo.“² Razmatranje zahtijeva mir i vrijeme. Zahtijeva oslušivanje Duha u nama. Svijest Kapadocjanina o potrebi čistoće duše i tijela ukazuje da je trajno svjestan činjenice da je otajstvo koje razmatra otajstvo samoga živog Boga, pred koje se ne smije pristupiti nečist. Stoga teologija pred teologa stavlja stroge za-

¹ Tekst članka nastao je u okviru kolegija „Kristologija“ pod vodstvom prof. dr. sc. Ivana Karlića.

² Grgur NAZIJANSKI, *Teološki govori i teološka pisma*, Split, 2005., 191.

■ ■ ■
Zbog užurbana ritma svakodnevnoga života i zahtjeva koje pred nas stavlja naše vrijeme obilnih i brzih, ali površnih informacija, zadovoljni smo s osnovnim spoznajama koje nam se nalaze na dohvat ruke.

htjeve. Još jednom pisac ističe da je važno „sa mirom se odvojiti od izvanjske nečistoće i meteža“ te da se raspravlja „o onome, što smo sami dosegli“³. Danas je gotovo nemoguće odvojiti se u potpunosti od svakodnevice i uzeti za sebe vrijeme potrebno za mir o kojemu govori Grgur. I zato ono vrijeme koje ukrademo od sebe za otajstvo nije dovoljno da bi se o otajstvu govorilo na razini vlastitoga dosega.

Pitanje otajstva uskrsnuća u sebi i za nas izgleda upravo kao takav samorazumljiv pojam kojim bez teškoća raspolažemo u najrazličitijim kontekstima, zanemarujući pritom, posve ili uglavnom, otajstvenu dimenziju i značenje koji stvarnost ili događaj ovoga otajstva u Isusu Kristu i po Isusu Kristu ima za nas vjernike. Već nas sam pokušaj samoobjašnjavanja otajstva na razini osnovnih informacija kojima raspolažemo⁴ stavlja u nepremostiv spoznajni problem kojega je bit stvarnost koja nas nadilazi, subjekt kao onaj koji nas nadilazi te određena ograničenost transcendentnom otvorena objekta koji se pita.

U ovomu radu iznijet ću tri metodološka pristupa otajstvu uskrsnuća: klasični model Jeana Galota, povijesni model Waltera Kaspera te transcendentni model Karla Rahnera, pomoću kojih ću pokušati proniknuti višedimenzionalnost razumijevanja samoga

otajstva. Polazišna točka bit će raznolikost grčkih pojmova koje u Novomu zavjetu koriste evanđelisti.

1. Biblijski pojam uskrsnuća

U pokušaju opisa misterija uskrsnuća nozavjetni pisci koriste nekoliko različitih glagola kojima osvjetljaju ovaj misterij. Sa stajališta semiotike možemo reći da je uskrsnuće nadpojam koji u sebi sadržava glagole koji upućuju na stvarnost misterija, ali ga ne definiraju jednoznačno. Grčki glagoli su: *egeiro*, *anastasis*, *anistemi* i *doxazo*. Već na prvi pogled vidljivo je da su pisci pokušali osvjetliti misterij uskrsnuća iz one stvarnosti koja po njima najbliže ocrtava događaj Isusova uskrsnuća.

Grčki glagol *egeiro* ima velik broj značenja, ali se u kontekstu uskrsnuća prevodi na sljedeće načine: dići se, ustati, uskrsnuti, probuditi se, pozvati mrtvoga u život, uzrokovati da netko ustane, uzdići, podići. Glagol označava promjenu stanja mirovanja u stanje aktivnosti, pretpostavlja san i stanje nove budnosti. Naravno da je polazište za analoško razumijevanje uskrsnuća čovjekov san, nakon kojega se netko budi, bilo da se ističe autoritet kojim se mrtvoga poziva u život, bilo da se shvaća kao onaj koji biva uskrišen u smislu teološkoga pasiva kojim je subjekt poziva Bog.⁵

Glagol *anastasis* označava oživljavanje, uskr-

³ Isto, 191.

⁴ Ovdje svjesno koristim pojam *informacija* želeći pritom ukazati na plošnost prihvaćanja pojma, ne ulazeći uopće u stvarnost susreta sa Stvarnošću koju pojam za nas vjernike predstavlja.

⁵ Usp. Rudolf AMERL, *Grčk- hrvatski rječnik Novoga zavjeta*, Zagreb, 2000., 56.

snuće, povratak u život, ustajanje, buđenje, podizanje. Naglašenija je dimenzija povratka u život od mrtvih. Oživljavanje pretpostavlja mrtvoga, povratak u život koji upućuje na prethodno gubljenje istoga, a slično je kao i kod prethodne aluzije na buđenje i ustajanje. Ustajanje pretpostavlja čin uobičajan nakon spavanja. Razlika je u položaju tijela kod spavanja i kod dizanja. Opet je govor na razini tijela.⁶

Glagol *anistemi* je bogat značenjima. U kontekstu uskrsnuća znači uspraviti, osoviti, uzdignuti, ustati od mrtvih, uskrsnuti. Zanimljiv je prijevod s *osoviti se*, što nam govori o novoj snazi koja je prije nedostajala za uspravno držanje.⁷

Pojam *doxazo* prevodi se s hvaliti, slaviti, štovati, častiti, veličati, uzvisivati, uzdizati, proslaviti, vjerovati. Dakle, u stvarnosti uskrsnuća otkriva se gotovo kultno značenje proslave Uskrsloga, ali i Onoga koji ga uskrisuje. Uskrsnuće je tako hvala i proslava, ali i otajstvo koje budi vjeru. Možemo reći da je u temelju vjere otajstvo uskrsnuća Isusova.⁸

Novozavjetni pisci u skladu s cjelokupnom biblijskom tradicijom, govoreći o Božjemu spasiteljskom djelovanju, ne daju jednoznačnu definiciju Božjega otajstva očitovana po Isusu Kristu, nego se koriste analoškim govorom koji upućuje na iskustvo otajstva, ali ga ne otkriva u potpunosti. Time njihov

govor postaje kriterijem svakoga drugog teološkog govora o otajstvu. Iskustvo nas biblijskih pisaca upućuje na svijest o vlastitoj nedostatnosti i potrebi objave za razumijevanje otajstva.

2. Otajstvo uskrsnuća pod vidom klasične kristološke metode Jeana Galota

Riječi kojima je Isus objavio svoj identitet nemaju za nas onu jasnoću koju smo željeli ili predviđali od onoga koji se želi očitovati.⁹ Polazišna je točka ispravna pristupa otajstvo koje je sam Krist. Klasična kristologija ili eksplicitna kristologija, premda polazi od objektivnoga i pokušava odgovoriti na temeljno kristološko pitanje deduktivnom metodom, svjesna je činjenice vlastitoga ograničenja koje ne niječe objektivnost misterija u sebi, nego nas otvara mogućnosti dijaloga u traženju razumijevanja otajstva koje nam se očitovalo. Upravo nejasnoća Isusova govora upućuje na razliku govora poukrsne zajednice u odnosu na umjeren i, mogli bismo reći, rezerviran govor samoga Isusa. (Valja nam istaknuti da izvor vjere jest povijesni Isus, osoba Isusa Krista, a ne

Novozavjetni pisci u skladu s cjelokupnom biblijskom tradicijom, govoreći o Božjemu spasiteljskom djelovanju, ne daju jednoznačnu definiciju Božjega otajstva očitovana po Isusu Kristu.

⁶ Usp. *isto*, 17.

⁷ Usp. *isto*, 20.

⁸ Usp. R. AMERL, *Grčk- hrvatski rječnik Novoga zavjeta*, 54.

⁹ Usp. Jean GALOT, *Tko si ti, Kriste? Kristologija*, Đakovo, 1996., 174.

prva kršćanska zajednica.) Dva su razloga Isusove suzdržanosti. Galot razloge Kristovoj suzdržanosti prvotno vidi u činjenici da se željelo izbjeći svođenje vjere na pojmovnu formulu. Temelj svjedočanstva apostola jest njihovo iskustvo osobe Isusa Krista uskrsloga, što daleko nadilazi prividnu lakoću pojmovne formulacije.¹⁰

Drugi mogući razlog Isusove suzdržanosti vidi u svijesti koja ne može na prikladan način izraziti ono što Bog jest i time problematiku objave Isusova identiteta postavljena na razinu problematike nemogućnosti jasna i nedvosmislena govora o Bogu čime nedvosmisleno ostaje u biblijskoj tradiciji govora o Bogu. Govoreći o uskrsnuću, Galot ostaje dosljedan silaznoj metodi, priznajući određenu nejasnoću riječima objave samoga uskrsnuća.¹¹

Galot tumači uskrsnuće kao „konačan izraz utjelovljenja“ čime se u punini očituje opća povijesno-spasenjska dimenzija klasičnoga kristološkog modela koji cjelokupno otajstvo spasenja gleda kao nedjeljivu cjelinu koja, iako dohvatljiva iskustvu prve kršćanske zajednice, ostaje u onomu bitnom ipak misterij.

Povijesna dokazivost Isusova uskrsnuća ograničena je praznim grobom koji ipak nije dovoljan dokaz uskrsnuća koji je kao takav pitanje sumnje od početka (Mt 28,13) te na ukazanja Uskrsloga ženama i učenicima, a koja za vjeru imaju jaču dokaznu snagu. Ga-

lot zaključuje da su to ipak samo neizravni dokazi događaja koji nije imao svjedoke.¹²

Uskrsnuće je svjedočanstvo ispunjenja Isusove objave i u tomu kontekstu znači božansku potvrdu, kako Isusa kao Sina Božjega, tako i spasiteljske dimenzije Isusove žrtve prihvaćene od Oca, a posvjedočene otajstvom izlivanja Duha Svetoga na apostole te nastankom i širenjem Crkve.

3. Otajstvo uskrsnuća u povijesnomu kristološkom modelu Waltera Kaspera

Polazište za govor o uskrsnuću Kasper nalazi u kontekstu povijesne činjenice Isusove sramotne smrti koja označava njegov osobni neuspjeh i neuspjeh za one koji su ga slijedili. Novi zavjet daje jasan odgovor na pitanje utemeljenja vjere Crkve: „Isus je uskrsnuo!“ Raspeti se ukazao živ. Skandalozna činjenica da Isusovi učenici naviještaju Raspetoga kao živoga svoje opravdanje nalazi u njihovoj spremnosti da zbog ove istine pođu u smrt. Svjedočanstvo života apostola tako postaje radikalni argument vjere u skandaloznu poruku evanđelja.¹³

U pitanju početka vjere u uskrsnuće Kasper ukazuje na činjenicu da postoje dvije vrlo stare tradicije: uskrsne pripovijesti koje se nalaze na kraju četiriju evanđelja, a koji u sebi sadržavaju znatne razlike, pa je stoga legitimno pitanje njihove povijesnosti, te

¹⁰ Usp. *isto*, 181.

¹¹ Usp. *isto*, 191.

¹² Usp. Jean GALOT, *Tko si ti, Kriste? Kristologija*, 192.

¹³ Usp. Walter KASPER, *Isus Krist*, Split, 1995., 147–194.

druga tradicija koja govori o uskrsnoj kerigmi kao prvotnomu izvoru vjere u uskrsnuće formulirane u kratke izričaje koji sadrže čvrste vjeroispovijesne formulacije od kojih je najstarija iz 1 Kor 15,3-5.

Postoji mišljenje koje smatra da je vjera u uskrsnuće započela otkrićem praznoga groba, nakon čega su slijedili izvještaji anđela i na kraju ukazanje samoga Uskrslog. Drugo mišljenje početak vjere u uskrsnuće pronalazi u uskrsnoj kerigmi. Neovisno o tome, tradicija potvrđuje činjenicu da se Isus ukazao nekim učenicima čime je pokazao da je živ. Hermeneutski problem dolazi iz činjenice da je uskrsnuće nadpovijesni događaj, a povezivanje nadpovijesnoga s povijesnim može

Uskrsnuće u sebi sadržajno obuhvaća dimenziju Božjega djelovanja i premda je ostvareno u povijesti, ostaje nadpovijesno zbog iste stvarnosti Božjega djelovanja u osobi Isusa Krista i stoga je nedokazivo na razini arheološkoga istraživanja.

biti kamen spoticanja za one koji ne prihvaćaju ovu mogućnost božanskoga zahvata u čovjekovu povijesnu egzistenciju.

U kontekstu modernoga mišljenja koje prihvaća povijesno istinito samo ono što se može vjerodostojno protumačiti (*verum quod factum*) ne ostaje mjesto za govor o uskrsnuću.

Kasper smatra da nije moguće utvrditi uskrsnuće kao povijesnu činjenicu, nego samo vjeru učenika i eventualno prazan grob (ali samo kao simbol koji upućuje na činjenicu

uskrsnuća). Stoga je presudan teološki kontekst u okviru kojega se na razini sadržaja, po Kasperu, otkriva eshatološko djelo sile Božje, uskrsnuće kao Isusovo uzvišenje te uskrsnuće kao univerzalni spasenjski događaj.

Uskrsnuće u sebi sadržajno obuhvaća dimenziju Božjega djelovanja i premda je ostvareno u povijesti, ostaje nadpovijesno zbog iste stvarnosti Božjega djelovanja u osobi Isusa Krista i stoga je nedokazivo na razini arheološkoga istraživanja. Teološka je dimenzija sadržaj, iako ne i definiciju, otkrila kao *mysterium stricte dictum* u kojemu naknadna teološka refleksija može raspoznati eshatološku silu Božju, Isusovo uzvišenje i spasenjski događaj. Stoga je zajednica vjere nužna za kristološki govor i refleksiju.

4. Uskrsnuće u svjetlu transcendentalnoga kristološkog modela Karla Rahnera

Čovjek i njegovo iskustvo susreta s Uskrsnim izvorište je nastanka kristologije. Iskustvo učenika s Raspetim i Uskrsnim temelj je vjere u uskrsnuće. Konkretni čovjek u konkretnoj stvarnosti života svjedok je susreta s Uskrsnim. Konkretnost cjelokupne egzistencije otvorene Bogu i čovjek koji se samonadilazi postavljajući pitanje uvjet su pokušaja razumijevanja otajstva.

Da bismo razumjeli temeljne postavke nastanka vjere u uskrsnuće po Rahneru, nužno je otkriti „jezgru izvornog iskustva Isusa kao Krista“.¹⁴ Izvorno iskustvo skriva povi-

¹⁴ Karl RAHNER, *Temelji kršćanske vjere: uvod u*

jesnost susreta apostola s Uskrslim, čime se teološki opravdava vrijednost iskustva koje susretom s Uskrslim dobiva dimenziju mističnoga, a kršćanstvo nužno otkriva mistično u svojim temeljima.

Nužna je cjelovitost razumijevanja otajstva. Nema razumijevanja pashalnoga otajstva u razdvajanju otajstava Isusove smrti i uskrsnuća. Iako je izvana Isusova smrt jedna stvarnost, a uskrsnuće druga, u kontekstu razumijevanja otajstva na razini unutarbožanskoga djelovanja ono čini jedno povijesno-spasenjsko Božje djelo. Prepoznavanje unutarnjega odnosa otajstva smrti i otajstva uskrsnuća uvjet je razumijevanja jedinstvenosti pashalnoga otajstva. Dinamika povijesno-spasenjskoga djelovanja skrivena je ispod općeljudske stvarnosti koju poznajemo kao smrt, a koja na razini čovjekova bitka ostaje posve otvorena i potrebna spasenja razumijevana u kontekstu čovjekove težnje za „vječnim važenjem“. Uskrsnuće se ne smije shvatiti smo na razini nastavka fizičkoga života. Za Rahnera „uskrsnuće je konačna spašenost konkretne ljudske egzistencije po Bogu i pred Bogom“.¹⁵ Cjelokupnost konkretne ljudske egzistencije koja svoju puninu dobiva u konačnoj spašenosti po Bogu i pred Bogom usmjerena je na eshatološku dimenziju „biti pred Bogom“, a jedina je mogućnost njezina ostvarenja po Bogu same. Čovjekova svijest o vlastitoj smrtnosti i iskustvo spoznaje kojom nas smrt određuje

stavlja čovjeka u središte pitanja o nužnosti slobodne odluke kojom se čovjek sam stavlja u odnos prema transcendentalnoj Istini koja ga nadilazi, ali i pita. Vječno pitanje o životu nakon smrti ne nalazi svoj odgovor u egzistenciji koja nastaje iz smrti jer bi se tako shvaćena egzistencija ogledala u smrti kao svojem izvoru. Taj bi život svoje postojanje dugovao stvorenju.

Svijest o osebnosti iskustva uskrsnuća zato ostaje misterij, „ono je dano izvana, nitko ga nije stvorio“¹⁶, nadilazi čovjeka i nije od čovjeka. Dano je u vjeri, vjeru utemeljuje i opravdava, a Uskršli se doživljava kao trajno važeći i prihvaćen od Boga, stoga je posredstvom uskrsnuća Isus potvrđen kao „apsolutni spasitelj, povijesno prisuće i zadnja nenadmašiva riječi samootkrivanja Boga“.¹⁷

pojam kršćanstva, Rijeka, 2007., 332.

¹⁵ K:RAHNER, *Temelji kršćanske vjere*, 333.

¹⁶ *Isto*, 345.

¹⁷ *Isto*, 349.

Zaključak

Govoreći o otajstvu uskrsnuća, biblijski pisci koriste pojmove koji označavaju dva različita stanja: stanje mirovanja, sna, te stanje akcije, snage koje omogućava ustajanje, stanje budnosti. Slikovitost svetopisamskoga govora jasno nam dovodi u svijest i činjenicu dva radikalno različita položaja tijela i stoga je posve razumljivo da jedan pojam nije dovoljan da bi osvijetlio Božji zahvat u čovjekovu povijest. Univerzalno čovjekovo iskustvo smrti kao stanja u kojemu se otkriva tjelesni kraj, nedostatak života, a time i snage da se ustane, biva paradoksalno prevladano događajem Isusova uskrsnuća, stvarnošću koja u svjedocima čini radikalnu promjenu života. Iako nitko nije bio svjedokom uskrsnuća, polazeći od iskustva polaganja mrtvoga u grob, pojmovi kojima se opisuje uskrsnuće nužno su povezani s ustajanjem, odnosno buđenjem.

Tijekom posljednjih desetljeća kristološko je razmišljanje u Crkvi bilo vrlo živo.¹⁸ Klasični kristološki model „usmjeren je na afirmaciju božanskog i ljudskog identiteta Isusa Krista kao temelja njegova djela otkupljenja i oslobođenja“.¹⁹ Ističući uskrsnuće kao konačan izraz utjelovljenja, Galot povezuje otajstvo utjelovljenja s otajstvom uskrsnuća na objektivnoj, ontološkoj razini, i premda dosljedan metodi, u razumijevanju otajstva koristi zahtjevan teološko-metafizički jezik,

jezik nužan za komunikaciju u sferi bitka. Problematika jezika leži u nemogućnosti definiranja bitka kao takva jer izmiče osjetilnosti koja je dana u prostoru i vremenu, a prostor i vrijeme je uvelike određuju pa teološko-ontološka metoda, iako prikladna za takav govor, teško je prihvatljiva i razumljiva za vjernika koji nema teološko obrazovanje. Ovdje se također otkriva, analoški gledano, isti problem koji su imali i evanđelisti u pokušaju razumijevanja otajstva uskrsnuća. Klasična je metoda dakle u opasnosti da stvarnost i životnost otajstva ostavi nedodirljivom transcendentnom stvarnošću.

Povijesna kristologija svoj hermeneutski ključ za razumijevanje otajstva Krista i uskrsnuća pronalazi u povijesti i karakterističan je model Waltera Kaspera.²⁰ Metoda je konkretnija i „želi povezati konkretnu kristološku teoriju i praksu“,²¹ čime se povijesna usmjerenost na konkretnu povijesnu osobu Isusa Krista mora promatrati kao polazište za razumijevanje otajstva Krista. Iako je uskrsnuće istodobno povijesna zbilja, jer se utjelovljuje u čovjekovoj povijesti, istovremeno je nadilazi kao nadpovijesna jer je istovremeno otajstvo očitovanja i objave samoga Boga koja nadilazi povijest.

Transcendentalna metoda Karla Rahnera polazi od konkretna čovjeka i njegova iskustva vlastite konačnosti, ali i radikalne i nužne otvorenosti čovjeka prema Transcendentnom, a u uskrsnuću vidi nadilaženje puka

¹⁸ Usp. Ivan KARLIĆ, *Bogočovjek Isus Krist*, 69–82.

¹⁹ Usp. *isto*, 69.

²⁰ Usp. *isto*, 74.

²¹ *Isto*, 74.

nastavljanja povijesnoga života. Konačna spašenost cjelokupne čovjekove egzistencije time biva oslobođena vlastitoga tereta prestanka važenja u postojanju.

Svjedoci smo činjenice da ni jedan od prikazanih modela, u skladu sa zahtjevom biblijskoga iskustva otajstva, ne daje jasnu i jednoznačnu definiciju na pitanje što je uskrsnuće, ali svaki na svoj način osvjetljava neku od dimenzija iskustva otajstva utemeljenu na vjeri izabranih svjedoka.

■ ■ ■ Literatura

AMERL, R., *Grčko-hrvatski rječnik Novoga zavjeta*, Hrvatsko ekumensko biblijsko društvo, Zagreb, 2000.

GALOT, J., *Tko si ti, Kriste? Kristologija*, UPT, Đakovo, 1996.

KARLIĆ, I., *Bogočovjek Isus Krist*, KS, Zagreb, 2007.

KASPER, W., *Isus Krist, Crkva u svijetu*, Split, 1995.

NAZIJANSKI, G., *Teološki govori i teološka pisma*, Služba Božja, Split, 2005.

RAHNER, K. – VORGRIMLLER, H., *Teološki rječnik*, UPT, Đakovo, 2004.

RAHNER, K., *Temelji kršćanske vjere: uvod u pojam kršćanstva*, Ex Libris, Rijeka, 2007.